

УДК 159.9

DOI 10.18372/2786-823.1.18144

Опаренюк Ірина Михайлівна,

викладач іноземної мови (за професійним спрямуванням),

спеціаліст першої категорії,

Вище професійне училище

Львівського державного університету безпеки життєдіяльності (м. Вінниця);

вчитель іноземної мови, спеціаліст вищої категорії,

Ліцей цивільного захисту

Львівського державного університету безпеки життєдіяльності (м. Вінниця),

м. Вінниця, Україна

irenepovshedna@gmail.com

ПРОВІДНЕ ЗНАЧЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЧИННИКІВ У ФОРМУВАННІ ОБДАРОВАНОЇ ОСОБИСТОСТІ

***Анотація.** У статті розглянуто чинники, що впливають на формування особистості. Проаналізовано роль психологічних та соціальних чинників. Встановлено значення психологічних чинників у формування обдарованої особистості.*

***Ключові слова:** формування особистості, обдарована особистість, психологічні чинники, мотивація, саморозвиток.*

***Annotation.** The article examines the factors affecting personality formation. The role of psychological and social factors is analyzed. The importance of psychological factors in the formation of a gifted personality has been established.*

***Key words:** formation of personality, a gifted personality, psychological factors, motivation, self-development.*

Вступ. Людина – багатогранна і складна. Особистість – цілісне поняття, яке включає у себе неповторні характеристики, особливості поведінки людини,

що допомагають визначити світосприйняття, підтримувати взаємини з суспільством, обрати свій шлях у житті.

Стати особистістю - майстерність.

Становлення обдарованої особистості - процес, що передбачає ще більшу відповідальність, оскільки мова йде про:

- людину з високорозвиненим емоційним інтелектом, творчим та критичним мисленням;

- людину, яка сприймає навколишній світ таким, яким він є, без прикрас, постійно намагається підвищити рівень своїх навчальних досягнень та не зупинятися на досягнутому.

- і, найголовніше, - особистість, яка у майбутньому буде нести відповідальність не тільки за свої рішення, а і за долі інших людей.

У процесі формування особистості кожна людина проходить довгий шлях. На становлення особистості впливають наступні чинники: психологічні, соціальні, генетика, засоби масової інформації. Ці чинники можуть відігравати надзвичайно важливу роль на кожному етапі життя людини.

Вивченням питання формування особистості та чинників, що на неї впливають, можна знайти у наукових працях К.А. Андросович [1], Г.В. Ільїної [1], Л.І. Ткаченко [1], І.О. Якимової [1], Л.З. Сердюк [2], І.В. Данилюка [2], В.В. Турбан [2], О.І.Пенькової [2], Н.Д. Володарської [2]. Тим не менше, залишилось багато питань, які потребують подальшого вивчення.

Метою статті є визначення пріоритетності психологічних чинників у формуванні обдарованої особистості.

Виклад основного матеріалу. Розгляд факторів формування особистості варто розпочати з генетики.

З дитинства у нас відкладені генетично зумовлені риси, особливості. Вони є неповторні та унікальні, а також можуть значно різнитися від особистості до особистості. Існують певні риси характеру та вміння, які притаманні конкретній особистості. Вони допомагають у вирішенні складних життєвих ситуацій і, можливо, стануть рушійною силою під час виконання проблемного завдання.

Науково доведено, що генетика впливає на формування інтелекту, особливостей поведінки людини, темпераменту, а також може передавати хвороби від батьків до дітей.

З іншого боку, нестача або недостатня вираженість цього чинника може приєднати особистість до низки людей, які неохоче проявляють у собі цей чинник, або намагаються приховати його. Це явище може бути пов'язане також із перебуванням у певному соціальному прошаркові.

Соціальні чинники бажано розглядати через призму виховання та освіти, які дитина отримує протягом періоду дорослішання. Саме освіта та виховання стають фундаментом для формування розвиненої у всіх сферах діяльності особистості, оскільки основа нашої поведінки закладається ще у нашому дитинстві разом із першими батьківськими настановами та поведінковими моделями. Саме батьки навчають нас толерантним стосункам приймати правильні рішення, базуючись на критичному мисленні, умінні викладати свою точку зору та захищати її.

Наступною важливою людиною у житті особистості стає вчитель, чий авторитет дитина бажає заробити і сприймає його як модель для наслідування. Вона ставить перед собою мету – навчатися краще, тому намагається вивчити навчальний матеріал максимально якісно, щоб не підставити свого кумира. Можна переймати риси характеру, особисті якості, звички.

У шкільному середовищі виховний вплив відбувається через комунікацію з вчителями, однокласниками. Також прикладом для наслідування може бути знайомий, який заслужив на довіру. На жаль, іноді постає питання: «Чи варта ця людина наслідування?» Якщо особистість бачить перед собою негідну людину, і цей образ постає усе частіше, самооцінка дитини знижується.

Від соціального оточення, у якому перебуває особистість, залежать ті цінності, які вона набуває. Досить часто вони не змінюються протягом життя, людина лише примножує їх. Відвідування гуртків по інтересам, секцій, інших розвивальних організацій сприяють обміну інформацією, розвиткові навичок спілкування та пізнавального інтересу до навколишнього середовища.

Вплив засобів масової інформації є також рушійним чинником, оскільки особистість починає шукати відповіді на свої запитання, використовуючи різні джерела, які часто мають шкідливий контент. Застосування зброї, нанесення тілесних ушкоджень, знуцання, розіграші, насильство – часто після перегляду подібного дитина стає жорстокою, безсердечною, замкнутою втрачає почуття реальності, сприймає картинку за реальне життя.

У підлітковому віці перегляд шкідливого контенту є особливо небезпечним, оскільки для ще несформованої особистості це може стати підставою для виникнення непорозумінь та конфліктів з однокласниками (одногогрупниками), вчителями, батьками. Часто це призводить і до подальших проблем у дорослому житті.

Вищезазначені чинники, беззаперечно, є необхідною базою для становлення особистості, проте серед ключових факторів формування обдарованої особистості потрібно виокремити психологічні чинники, оскільки саме вони допомагають особистості вдосконалюватися і бути успішними у своїй навчальній, трудовій, творчій діяльності.

До внутрішніх психологічних факторів формування особистості можна віднести мотивацію, спрямованість особистості, саморозвиток та самовдосконалення, усвідомлення життєвого шляху, емоційний інтелект, емпатію.

Від народження людина може бути вмотивованою або недостатньо вмотивованою, проте цю рису можна розвинути, якщо ми будемо звертати особливу увагу на те, що подобається людині, або на ту обдаровану особистість, яка стане прикладом для наслідування і допоможе розвиватися іншим. Оскільки психіка дитини проходить різні етапи розвитку та з віком стає більш складною, упродовж нашого життя, у відповідності до наших потреб, мотиви змінюються. Мотиви стають більш стійкими, визначеними, змістовними. Для обдарованої особистості вони стають вершиною, яку вона має опанувати і подолати. Досягнувши поставленої мети, вона йде далі, щоб продовжувати ставити перед собою нові цілі.

Спрямованість особистості варто розглядати у поєднанні з саморозвитком та самовдосконаленням, оскільки тільки цілеспрямована людина прагне підвищувати рівень своїх досягнень. Така людина не стоїть на місці, прагне виконувати багатофункціональні завдання, є креативною та здатна критично оцінити рівень своїх можливостей.

Емоційний інтелект допомагає обдарованій особистості краще зрозуміти свій емоційний стан; керувати своїми почуттями; виявляти слабкі та сильні сторони людей, які знаходяться у її оточенні; допомагати долати критичні ситуації. А емпатія, у свою чергу, дозволяє співпереживати іншим людям, не критикувати, а визначити проблему і допомогти вирішити її.

Обдарована особистість несе відповідальність за правильний чи неправильний вибір життєвого шляху. Також вона розуміє, що мотивація, цілі, життєві цінності, розвиток здібностей та кінцева мета – це ті критерії, за якими її буде оцінювати соціум (про діяльність та успішність). Не варто забувати, що суспільство проводить оцінювання згідно багатьох показників, тому рівень виконання завдань має бути найвищий.

Без усвідомлення важливості чинників, що впливають на особистість, неможливо досягнути надважливого завдання – самореалізації. Самореалізація є найвищим показником розвитку людини.

Висновки. Отже, становлення обдарованої особистості є багатоступінним та багатовимірним процесом, яке включає у собі взаємодію різних, але водночас пов'язаних між собою чинників, серед яких психологічні відіграють ключову роль. Саме вони допомагають особистості зрозуміти себе краще, реалізувати себе у соціумі, постійно вдосконалюватися та не жалкувати про вибір свого життєвого шляху.

Список використаних джерел

1. Психологічні та соціальні чинники адаптації обдарованої особистості в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів загальної середньої

освіти: методичний посібник / К.А. Андросович, Г.В. Ільїна, Л.І. Ткаченко, І.О. Якімова. – Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2021. 138 с.

2. Психологічні технології самодетермінації розвитку особистості: монографія / Л.З. Сердюк, І.В. Данилюк, В.В. Турбан, О.І. Пенькова, Н.Д. Володарська [та ін.] ; за ред. Л.З. Сердюк. – Київ : Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2018. 192 с.